

Može li se iz sjemenke tratinčice razviti orhideja?

Izv. prof. dr. sc. Edita Slunjski
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Koje bismo kvalitete (osobine, predispozicije) trebali od potencijalnih odgajatelja tražiti danas, imajući na umu osjetljivu dob djece kojom će se baviti i značajke vremena u kojemu živimo? I kako bismo te osobine na prijemnom ispitu najbolje mogli ustanoviti?

Daleke 1986. godine, za prijemni ispit odgajateljskog studija na ondašnjoj Pedagoškoj akademiji većina je pristupnika pripremila poznatu Balaševićevu uspješnicu 'Računajte na nas'. S obzirom na okolnosti i vrijeme u kojem se to događalo, takav izbor velikog broja pristupnika bio je posve razumljiv: njime su se nastojale prikazati ne samo (tražene) vokalne sposobnosti, nego i stupanj dotad postignute socijalističke svijesti i spremnost na društveni aktivizam u svakoj mogućoj prigodi. Petnaestak godina kasnije, neke su se društvenopolitičke okolnosti promijenile, kao što se promijenio i set poželjnih osobina budućih profesionalnih odgajatelja koje su se na prijemnom ispitu smatrale poželjnim. No, nitko nije mogao sa sigurnošću tvrditi 'mjeru' li se prave, ili tek sporedne osobine budućih odgajatelja. Primjerice, u jednom se razdoblju posebna pozornost posvećivala čistoći jezičnog izraza pristupnika, koji u tom smislu nije smio imati govornih teškoća. Taj se kriterij i danas može smatrati prilično opravdanim, uzmemo li u obzir da je odgajatelj govorni model djeci i to upravo u najosjetljivijem razdoblju njihova govornog razvoja. No, teško je zaboraviti slučaj jedne pristupnice na razgovoru (u kojem se trebalo procijeniti samo to ima li kakvih govornih teškoća), koja je samouvjereno prepričavala kako ona

svoje vlastito dijete nikad ne udari tako jako da bi to na njemu ostavilo modrice, nego samo toliko koliko je u određenoj situaciji potrebno. U tom trenutku, činilo se da je cijela dvorana fakulteta preplavljena teretom neizgovorenog pitanja: *mjerimo li pravu stvar?* Mogu li pedagoška znanja koja će na studiju dobiti, ovoj ženi biti dovoljna da napusti uvjerenje da udarac može bilo kome donijeti išta dobro? Hoće li djeci koja odrastaju pod pedagoškim okriljem takve osobe biti lakše podnositi njezino nasilje ako ga ona poduzima u najboljoj namjeri? Pa čak ako pritom nema nikakvu govornu manu? Ostavljam otvorenim pitanje: koje bismo kvalitete trebali od potencijalnih odgajatelja tražiti danas, imajući na umu osjetljivu dob djece kojom će se baviti i značajke vremena u kojemu živimo?! I kako bismo te osobine na prijemnom ispitu najbolje mogli ustanoviti/procijeniti? Jer (uz prihvaćanje rizika da će zvučati patetično), držim da su *upravo najkvalitetniji i najobrazovaniji ljudi dovoljno dobri za rad s najmanjom djecom.*

Zašto se (ne)upisati na odgajateljski studij?

Postoji mnogo kriterija prema kojima se mladi naraštaj opredjeljuje za određeni studij. U najboljem slučaju, to je 'zov' kojeg se prema određenom po-

zivu osjeća iznutra, i to još od malih nogu. No, takvi su slučajevi uglavnom iznimka, a mladog čovjeka u predvorje određenog fakulteta često dovedu mnogo prozaičniji motivi, proizašli iz različitih životnih okolnosti u kojima se našao. Tako se neke studije upisuju jer traju kraće od drugih ili pak o njima kruži glasina kako ih je lakše završiti od ostalih. Presudnu ulogu za odabir određenog studija mogu imati i podaci zavoda za zapošljavanje, ukoliko ukazuju na deficit kadra za kojeg upravo taj fakultet priprema. I napokon, postoje zanimanja za koja je (opće) poznato da su desecima godina potplaćena, što fakultete koji za takva zanimanja pripremaju, posve razumljivo, čini i manje atraktivnim. Negativnu selekciju budućih studenata, koju obilježava niski prosjek njihovih srednjoškolskih ocjena i niži *rejting* škola iz kojih dolaze, teško može kompenzirati i najbolji sveučilišni program nekog studija. Kvalitetan odgajateljski studij u mnogim će 'slučajno zalutalim brucosima' upaliti iskrinu za koju nisu niti znali da ju imaju, te im omogućiti da se razvijaju u kompetentne, odgovorne, visokoobrazovane profesionalce. To će biti još vidljivije kod studenata koji su taj studij odabrali promišljeno i posve namjerno, svjesni činjenice da odgajateljska profesija nudi ono što nijedna druga ne nudi, niti se može

izraziti ikakvim materijalnim ekvivalentom. A oni treći, za razvoj kojih poznati autori Stoll i Fink (2000.) ne gaje nikakvu nadu nego predlažu načelo 'Ne zalijevajte kamenje!', vjerojatno nikad neće postati kvalitetni odgajatelji. Statistički gledano, takvih nije veliki broj. No, za djecu koja su na takve odgajatelje osuđena, to nije statistički zanemariv podatak nego jedina istina. A kako djeca u vrtiću tijekom djetinjstva provedu i do 14.000 sati, ta istina za njih može biti vrlo bolna.

Možemo li drugome dati ono što nemamo?

Ovo nije prigoda da se nabrajaju i opisuju različita znanja iz područja pedagogije, psihologije i mnogih drugih područja kojima bi profesionalni odgajatelj trebao raspolagati želi li s djecom raditi odgovorno i kvalitetno. Ne zato što ta znanja nisu važna (itekako jesu), nego zato što su ona već podrobno opisana u brojnoj stručnoj i znanstvenoj literaturi. Umjesto toga, valja reći nešto o jednoj činjenici kojoj se ponekad posvećuje premalo pozornosti. Naime, mi djecu ne odgajamo samo onim što znamo nego i onim što jesmo (Brajša, 1994.). Družeci se s kvalitetnom odraslom osobom, koja je dobro 'posložena' na svojoj odrasloj razini, dijete već profitira, čak i kad ga ona nema namjeru odgajati. Riječ je o odrasloj osobi koja je emocionalno i socijalno inteligentna, što znači da dobro funkcionira najprije sama sa sobom, a onda i s drugim osobama u svojem okruženju. Zašto su ove kvalitete odgajatelja posebno važne za odgojno-obrazovni rad s malom djecom? Zato što će odgajatelj koji često zapada u stanja preplavljenosti vlastitim (neosviještenim) emocijama, teško ostvariti kvalitetan odnos i komunikaciju s drugima. To će se pokazati kao posebno veliki problem u asimetričnim odnosima (u kojima su moć i utjecaj neravnomjerno raspoređeni), a to su upravo njegovi odnosi s djecom. Odgajatelj koji se 'sam sebi događa', teško će bilo što korisno o složenom svijetu emocija uspjati naučiti djecu. Slično je i s njegovim socijalnim kom-

petencijama. Koliko smo mi odrasli socijalno kompetentni, često je moguće vidjeti već i na prvi pogled. Ponekad je dovoljno samo ući u zbornicu vrtića ili škole (ili fakulteta), a da bi se osjetila atmosfera nagomilanih međusobnih konflikata, kultura nesuradnje i kompetitivnosti ili pak prividnog slaganja zaposlenika, što se u stranoj literaturi naziva *balkanizacijom* (Haragreaves, prema Kinsler, Gamble, 2001.). Tko zna zašto se takva praksa naziva baš tim imenom? Odgajatelj koji učestalo zapada u konflikte s drugim odraslim osobama, teško će djecu naučiti kako da oni, kreativno i konstruktivno, rješavaju svoje. Odgajatelj koji je depresivan, tmuran i bezvoljan, teško će u svojoj vrtićkoj skupini stvoriti ugodno ozračje i podržavati pulsiranje životne energije djece.

Svaki je osviješten problem u praksi – napola riješen.

Duhovna i emocionalna higijena

Ovdje je očito riječ o kvalitetema koje odgajatelji ne stječu na fakultetu, nego izvan okvira formalnog obrazovanja. No, to i ne može biti drukčije, jer sve segmente osobnog razvoja čovjeka i ne može 'pokriti' njegovo formalno obrazovanje, bilo da je riječ o školi ili fakultetu. Važno je reći još nešto – potreba kontinuiranog 'rada na sebi', koja se posebno odnosi na sva tzv. 'pomažuća zanimanja' (liječnici, medicinske sestre, odgajatelji, socijalni radnici i sl.), temelji se na tri važne ideje (Brajša i dr. 1999.). Prije svega, rad na sebi služi zaštiti djeteta od nas samih, tj. naših nepoželjnih utjecaja, neosviještenih emocija i različitih emocionalnih stanja u koja bismo, ne radeći na sebi, lako mogli zapasti. Uostalom, ono dijete štiti i od naših dobrih namjera i svega lošega što djeci ili s djecom u najboljoj namjeri činimo. 'Rad na sebi' također predstavlja i naš doprinos kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa, jer je svaki osviješten problem u praksi – napola riješen. A

razvoj odgajateljeve samokritičnosti i refleksivnosti, nužne za ostvarenje kvalitete njegova rada, barem toliko spada u područje 'rada na sebi', koliko i u područje kurikuluma, refleksivne prakse i drugih mnogo 'pedagoških' termina. I napokon, 'rad na sebi' odgajatelja na izvjestan način štiti od nepovoljnih utjecaja koje na njega može imati svakodnevni rad s djecom. Opće je poznato da je odgajateljski posao, ukoliko ga se obavlja korektno i kvalitetno, izrazito složen i zahtjevan, a može biti i stresan. No, kad već govorimo o stresu – morali bismo imati u vidu sva tri aspekta 'rada na sebi', a ne samo jedan. Kako se odgajatelj nosi sa stresom, nije važnije od toga kako se dijete nosi sa stresom a niti od toga kakvu kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa odgajatelj koji je neosviješten ili pod stresom, uopće može osigurati. Uz tu razliku što je za kvalitetu življenja djeteta u vrtiću tj. kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa odgovorna odrasla osoba – a ne dijete.

Zanimljiv herbarij

Kvalitetno inicijalno obrazovanje, baš kao i kvalitetno profesionalno usavršavanje, nužne su pretpostavke kvalitete rada odgajatelja. Oni mogu itekako pridonositi razvoju njegovih profesionalnih kompetencija, no ne mogu (niti trebaju), mijenjati njegov temperament, specifične interese i afinitete, stupanj njegove introvertiranosti tj. ekstravertiranosti i slično. Iz sjemenke jedne biljke ne može nastati neka druga. No, ulaganje vremena, energije i truda u vlastiti osobni i profesionalni razvoj, odgajatelju može pomoći da se postupno pretvara u svoju 'najbolju varijantu'. U tom smislu, ni iz jedne tratinčice neće nastati orhideja, ali možda iz vrtića nastane zanimljiv herbarij.

Literatura:

1. Brajša, P. (1993.): *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine.
2. Brajša, P. Brajša-Žganec A., Slunjski, E. (1999.): *Tajna uspješnog roditelja /odgajatelja*. Pula: C.A.S.H.
3. Kinsler, K. & Gamble, A. M. (2001.): *Reforming Schools*. London, New York: Continuum.
4. Stoll, L., Fink, D. (2000.): *Mijenjajmo naše škole - Kako unaprijediti djelotvornost i kvalitetu naših škola*. Zagreb: Educa.